

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Єжової Ольги Олександрівни
на дисертацію Кравченко Тетяни Петрівни
«Формування у старших підлітків ціннісного ставлення до власного
здоров'я у процесі туристсько-краєзнавчої роботи», подану до захисту на
здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання**

Враховуючи сучасні радикальні соціально-політичні трансформації українського суспільства, економічні проблеми країни, нівелювання та ломку системи життєвих особистісних цінностей, на перший план знову виступає проблема збереження здоров'я молодого покоління у новій соціокультурній реальності. Значний виховний потенціал для дітей, підлітків і молоді має туристсько-краєзнавча робота. Організація туристсько-краєзнавчої роботи в загальноосвітній школі та застосування різних засобів у процесі її реалізації для формування важливих якостей зростаючої особистості знайшли своє відображення у низці досліджень українських науковців. Однак, використання засобів туристсько-краєзнавчої роботи у формуванні ціннісного ставлення до власного здоров'я старших підлітків досі не отримало наукового узагальнення та практичного втілення.

Тому тема дисертаційного дослідження Т.П.Кравченко є актуальною і своєчасною. Актуальність теми підсилюється виявленими Т.П.Кравченко об'єктивно існуючими суперечностями між: потребою суспільства в особистостях з високим рівнем сформованості ціннісного ставлення до власного здоров'я та недостатністю відповідних виховних методик організації туристсько-краєзнавчої роботи як складової дозвілленої компоненти позакласної виховної роботи загальноосвітнього навчального закладу; необхідністю формування знань, умінь і навичок старших підлітків зі збереження власного здоров'я та обмеженими можливостями їх застосування у процесі туристсько-краєзнавчої роботи.

Тема дисертаційного дослідження є плановою у структурі науково-дослідної роботи кафедри теорії та методики фізичного виховання і спорту

Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» комплексної теми «Інноваційні технології у фізичному вихованні та спорті дітей і молоді України» (реєстраційний номер 0112U005310); затверджена вченою радою Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (протокол № 7 від 20 квітня 2010 р.) й узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 5 від 15 червня 2010 р.).

У роботі основні компоненти апарату дослідження функціонально взаємопов'язані. Відповідно до мети визначені об'єкт та предмет дослідження, логічно поставлені завдання. Добраний комплекс теоретичних та емпіричних методів дослідження надає можливість вирішити окреслені завдання роботи і досягти поставленої мети.

Найбільш істотними науковими результатами роботи є теоретичне обґрунтування та розроблення методик формування у старших підлітків ціннісного ставлення до власного здоров'я під час туристсько-краєзнавчої роботи, зокрема таких її складових як навчально-виховний зміст, форми, методи, методичні засоби та педагогічні умови; з'ясування основних функцій туристсько-краєзнавчої роботи у контексті формування ціннісного ставлення до власного здоров'я старших підлітків.

Теоретичне значення роботи полягає також в уточненні сутності поняття «формування у старших підлітків ціннісного ставлення до власного здоров'я у процесі туристсько-краєзнавчої роботи», визначенні критеріїв з показниками та характеристиці психолого-педагогічних механізмів досліджуваного феномену. У роботі логічного розвитку набули форми і методи формування ціннісного ставлення старших підлітків до власного здоров'я у ході туристсько-краєзнавчої роботи.

Обґрунтованість теоретичних наукових положень і висновків забезпечується достатньою джерельною базою (259 найменувань, з них 6 іноземною мовою). Рівень вірогідності експериментальних результатів дослідження базується на розрахунках, виконаних за всіма правилами статистичних методів.

Практична цінність цієї роботи виявляється у розробленні експериментальної навчальної програми факультативного курсу для учнів 7–9 класів «Цінність власного здоров'я» та «Методичних рекомендацій щодо навчально-методичного забезпечення процесу формування у старших підлітків ціннісного ставлення до власного здоров'я в загальноосвітніх школах у процесі туристсько-краєзнавчої роботи». Важливим є й те, що окремі положення дисертації можуть бути використані в системі післядипломної педагогічної освіти з удосконалення фахового рівня вчителів загальноосвітніх навчальних закладів та педагогів позашкільних навчальних закладів не лише туристсько-краєзнавчого, а й спортивного і фізкультурно-оздоровчого профілів.

Робота складається зі вступу, двох розділів та висновків до них, загальних висновків, додатків та списку використаних джерел (259 найменувань, з них 6 іноземною мовою). Загальний обсяг роботи становить 269 сторінок, із них 187 сторінок основного тексту. Робота містить 8 таблиць, 31 рисунок та 9 додатків. Отже, структура та обсяг дисертації відповідають вимогам МОН України.

Проаналізуємо зміст дисертаційної роботи щодо розв'язання поставлених задач дослідження.

Відповідно до першого завдання проаналізовано наукову літературу різного профілю та виховну практику загальноосвітніх навчальних закладів та з'ясовано стан розробленості досліджуваної проблеми. Аналіз доробку філософів, соціологів, психологів і педагогів щодо цінностей, ставлення, ціннісного ставлення до окремих об'єктів і явищ, ціннісного ставлення до здоров'я дозволив дисертантці уточнити сутність і структуру поняття “формування ціннісного ставлення старших підлітків до власного здоров'я у процесі туристсько-краєзнавчої роботи” як процес виховання у підлітків осмисленого ставлення до власних інтересів, мотивів, потреб і переконань зі збереження і покращення здоров'я за умови визнання незаперечної його цінності, що забезпечує ефективність взаємодії індивіда з суспільством та оточуючим її світом, через їхнє включення у систему суспільних норм, правил і відносин, результатом якого є цілеспрямована самостійна діяльність зі збереження і покращення власного здоров'я у всьому розмаїтті їхньої

життєдіяльності. На жаль, автор не акцентує у визначенні ролі туристсько-краєзнавчої роботи у цьому процесі, хоча у подальшому вдало характеризує виховний потенціал туристсько-краєзнавчої роботи у формуванні досліджуваного феномену та розкриває специфічні засоби туристсько-краєзнавчої роботи, які увійшли до розробленої методики формування ціннісного ставлення до власного здоров'я старших підлітків.

Відповідно до другого завдання роботи – автором розроблено критерії і показники ціннісного ставлення старших підлітків до власного здоров'я (знаннєвий (сформованість системних знань і ціннісного ставлення до власного здоров'я, умінь і практичних навичок його збереження в процесі туристсько-краєзнавчої роботи), ціннісно-мотиваційний (усвідомлення значущості туристсько-краєзнавчої роботи у збереженні власного здоров'я, зацікавленість й позитивна мотивація щодо його збереження, позитивне ставлення до краєзнавчого аспекту навчальної діяльності), діяльнісно-поведінковий (практична реалізація знань, умінь і навичок зі збереження й покращення власного здоров'я у процесі індивідуальної і колективної туристсько-краєзнавчої роботи) та визначені рівні його сформованості у процесі туристсько-краєзнавчої роботи (низький, середній, достатній, високий).

Трьохкомпонентна структура ціннісного ставлення до власного здоров'я не викликає сумніву і відповідає усталеним поглядам на психологічні утворення, особистісні якості тощо. Але подальша авторська інтерпретація структури кожного з окреслених дисертанткою компонентів (наявність у кожному з них трьох критеріїв) має дискусійний характер.

Виокремлення саме чотирьох рівнів ціннісного ставлення до власного здоров'я старших підлітків обґрунтовано з позиції застосування статистичних методів дослідження і є правомірним.

Відповідно до третьої задачі дослідження Т.П.Кравченко обґрунтувала та експериментально перевірила методику формування у старших підлітків ціннісного ставлення до власного здоров'я у процесі туристсько-краєзнавчої роботи. Заслуговує на увагу те, що теоретичною основою обґрунтування і розроблення цієї методики для туристсько-краєзнавчої роботи як складової педагогічно орієнтованої дозвіллевої компоненти навчально-виховного

процесу загальноосвітніх навчальних закладів дисертанткою було обрано загальнодидактичні підходи, концепції та конкретні напрями їх застосування в сучасній педагогічній теорії та практиці. Це дозволило Т.П.Кравченко змінити традиційну, характерну й досі для переважної більшості загальноосвітніх навчальних закладів, парадигму освіти і виховання старших підлітків у процесі туристсько-краєзнавчої роботи на культурологічну й соціально та індивідуально спрямовану.

Позитивним у роботі також є визначення складових методики формування ціннісного ставлення старших підлітків до власного здоров'я та їх вдале поєднання: навчально-виховний зміст факультативного курсу "Цінність власного здоров'я"; групи ефективних й сучасних здоров'язбережувальних форм формування ціннісного ставлення старших підлітків до власного здоров'я у процесі туристсько-краєзнавчої роботи (теоретичного й комбінованого навчання, навчально-практичні і масові), а також методи (словесні та наочні методи, репродуктивні, проблемно-пошукові, дослідницькі, спостереження, аналіз, синтез і систематизація інформації, моніторинг, мотивації, виховання, контролю і самоконтролю; педагогічні умови: поєднання у певній системі, наступності специфічних і загальнодидактичних форм і методів реалізації навчально-виховного змісту; відповідність навчально-виховного змісту сучасним актуальним проблемам формування у старших підлітків ціннісного ставлення до власного здоров'я; моделювання вербальної і сенсорної здоров'язбережувальної інформації у вигляді образів-понять; залученні до навчально-виховного змісту особистісно й соціально значущих соціокультурних цінностей збереження здоров'я; розвиток позитивних психофізичних якостей дотримання особистістю здорового способу.

За допомогою статистичних критеріїв дисертанткою доведена ефективність застосування методики формування у старших підлітків ціннісного ставлення до власного здоров'я у процесі туристсько-краєзнавчої роботи. Контрольна і експериментальна групи сформовані з дотриманням усіх вимог педагогічного експерименту.

Відповідно до четвертого завдання дослідження автором розроблено й упроваджено в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних

закладів методичні рекомендації щодо формування у старших підлітків ціннісного ставлення до власного здоров'я у процесі туристсько-краєзнавчої роботи, що складає суттєве практичне значення цієї роботи.

Матеріали дисертації оформлено відповідно існуючих вимог до текстів наукового характеру.

Результати дослідження апробовані та висвітлені в матеріалах наукових та науково-практичних конференцій різного рівня. Повнота викладу основних результатів дослідження підтверджується переліком та обсягом опублікованих робіт. Так, основні положення дисертаційної роботи знайшли відображення у 12 публікаціях, у тому числі: 8 відображають основні наукові результати, 4 – апробаційного характеру.

Зміст дисертації відповідає паспорту спеціальності 13.00.07 – теорія і методики виховання. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації.

Оцінюючи загалом позитивно дисертацію Т.П.Кравченко, необхідно вказати на деякі міркування, які виникли в процесі рецензування роботи і мають дискусійний характер:

1. Вважаємо, що додаткового обґрунтування вимагає авторський підхід до виокремлення критеріїв знаннєвий, ціннісно-мотиваційний діяльнісно-поведінковий для кожного з компонентів ціннісного ставлення до власного здоров'я старших підлітків у процесі туристсько-краєзнавчої роботи. Також не зрозуміло є методика визначення рівнів сформованості критерію, зокрема, за якими показниками це відбувалося.
2. На наш погляд, робота значно б виграла, якщо б автор запропонувала модель впровадження методики формування ціннісного ставлення до власного здоров'я старших підлітків під час туристсько-краєзнавчої роботи, яка б поєднала наведені у роботі структуру цього процесу, педагогічні умови та обрані форми і методи.
3. Для практичного впровадження результатів роботи бажано було б описати окремо у методиці формування ціннісного ставлення до власного здоров'я старших підлітків під час туристсько-краєзнавчої роботи хід забезпечення визначених автором педагогічних умов.

4. Автор зазначає, що до констатувального етапу педагогічного експерименту були залучені вчителі. Отже, автор приділяє увагу такому питанню як рівень їх підготовки до формування ціннісного ставлення до власного здоров'я старших підлітків під час туристсько-краєзнавчої роботи. Тому було б доцільно звернутися також і до аналізу сучасного стану підготовки майбутніх вчителів до організації та здійснення туристсько-краєзнавчої роботи як засобу формування ціннісного ставлення до власного здоров'я учнів.
5. У роботі зустрічаються смислові неточності. Наприклад, на с.11 дисертації автором зазначено, що у роботі схарактеризовано психологічні механізми процесу формування ціннісного ставлення до здоров'я старших підлітків. Слід зазначити, що перелік у роботі складових механізмів має психолого-педагогічну природу. Окрім того, у подальших розділах автор говорить саме про психолого-педагогічні механізми. На с.10 та с.76 автор зазначає використання «методу χ^2 ». Такого методу не існує, для перевірки вірогідності одержаних експериментальних результатів застосовується статистичний критерій Пірсона (критерій χ^2).
6. Щодо зауважень технічного характеру, то слід зазначити неточності оформлення рисунків у роботі (відсутні назви осей, неправильно оформлено назви тощо); доцільність у додатках розміщення текстів Указу Президента України та постанову Кабінету Міністрів України (достатньо дати на них посилання); назва «Список використаної літератури» замість «Список використаних джерел»; є орфографічні помилки.

Однак, висловлені зауваження мають дискусійний та рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження Т.П.Кравченко, яке має істотну новизну, вагоме теоретичне й практичне значення.

Висновки як до розділів, так і загальні, сформульовані чітко, відповідають окресленим завданням і відображають основні надбання та результати, що дозволяє констатувати досягнення мети дослідження. В

опублікованих за темою дисертації працях висвітлено основні її положення. Зміст дисертації адекватно відображено в авторефераті.

Загалом, дисертаційна робота Тетяни Петрівни Кравченко «Формування у старших підлітків ціннісного ставлення до власного здоров'я у процесі туристсько-краєзнавчої роботи» є самостійно виконаним, завершеним дисертаційним дослідженням, яке за своїм змістом, обґрунтованістю основних положень і новизною одержаних результатів відповідає вимогам, зокрема пунктам 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступеней і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» (затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567) до дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, а її автор Кравченко Тетяна Петрівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання.

Офіційний опонент:

професор кафедри фізіології та патофізіології з курсом медичної біології
Сумського державного університету

доктор педагогічних наук,

професор

Підпис *Єжова О.О.*
Засвідчує

Начальник ВК

М.В.Вешокурова

О. О. Єжова